

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

104

ਪਾਪੀ ਕੇ ਮਾਰਨੇ ਕੋ ਪਾਪ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਹੈ

‘ਖੜੀ’

ਪਾਪੀ ਕੇ ਮਾਰਨੇ ਕੋ ਪਾਪ ਮਹਾ ਬਲੀ ਹੈ

ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤੱਤ (Elements) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਦੂਜ ਨਾਲ ਮਿਲਗੇ ਭੇਟੇ ਤੱਤ (Complex Elements) ਬਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਮਿਲਗੇ ਭੇਟੇ ਤੱਤ ਜਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਰਗੜ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਗਨੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਮਘਈ ਹੋਈ ‘ਅੱਗ’ ਵੱਧਦੀ-ਵੱਧਦੀ, ਰਿੱਝਦੀ-ਰਿੱਝਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਇਸ ਭਾਂਬੜ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਢਾਲ ਕੇ ਅਗਨੀ-ਰੂਪ ‘ਲਾਵਾ’ ਹੀ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਵੀ ਇਸ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਤੱਤ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਧਮਾਕਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਹਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਭੁਚਾਲ’ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਅਤਿਅੰਤ ਵੱਡੀ ਅਗਨ ਦੀ ‘ਭੱਠੀ’ ਜਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਥਲ ਕੇ, ਉੱਛਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਜਵਾਲਾਮੂਖੀ ਦਾ ਫਟਣਾ’ (eruption of volcano) ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੇ ਜਵਾਲਾਮੂਖੀ ਦੇ ਧਮਾਕੇ ਤੇ ਉਬਾਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਤਿਅੰਤ ਤਬਾਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਵਿਚਲੀ ਅਗਨੀ ਦਾ ਭਾਂਬੜ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਤਾਈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਘਦਾ ਤੇ ਰਿੱਝਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਫੁੱਟ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵੀ ਕਈ ਤੱਤ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤ (cross-currents) ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਭਉਜਲ (calamity) ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ – ਹਨੇਰੀਆਂ, ਤੂਫਾਨ, ਹੜ੍ਹ, ਗੜ੍ਹ ਆਦਿ। ਇਹ ਵੀ ਅਤਿਅੰਤ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਡਿਗਰੀ ਤੇ, ਮੇਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਤਾਕਤ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਗਰਜਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਖਿਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

“ਜੋ ਬਹੁਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ” (ਪੰਨਾ-੯੯੮) ਦੇ ਗੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਕੁਦਰਤੀ ਕੌਤਕ ਜਾਂ ਭਉਜਲ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ‘ਮਨ ਦੀ ਦੁਨੀਆ’ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਲ ਘਰੋਲਾ ਅਥਵਾ ਭੜਖੂ ਪਿਆ

ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਹਰਲੇ ਭਉਜਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭੜਖ ਅਥਵਾ ਰੋਲ-ਘਰੋਲੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲ ਹੀ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਉਪਜਦੇ ਹਨ —

1. ਦੈਵੀ ਜਾਂ ਉੱਤਮ ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲ
2. ਨਿਰਪੱਖ ਖਿਆਲ
3. ਨੀਵੇਂ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਉਪਜਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ —

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉੱਤਮ ਖਿਆਲ ਉਪਜਦੇ ਹਨ।

ਕੁਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲ ਉਪਜਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਅਸੀਂ ਸਤਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਸ਼ੁਭ ਉੱਤਮ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਾਡੇ ਸੰਸਕਾਰ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਗੱਲ ਦਿੜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਮੁੱਢਲਾ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਬੀਜ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ —

ਸੁਖਦਾਈ	ਯਾ	ਦੁਖਦਾਈ
ਕਾਮਯਾਬ	ਯਾ	ਨਿਸ਼ਫਲ
ਨੇਕ	ਯਾ	ਬਦ
ਪਰਮਾਰਥੀ	ਯਾ	ਮਾਇਕੀ
ਸ਼ਾਂਤ	ਯਾ	ਅਸ਼ਾਂਤ
ਪ੍ਰੇਮ-ਮਈ	ਯਾ	ਫੋਕਾ
ਸੁਰਗ	ਯਾ	ਨਰਕ
ਨਿਰਮਲ	ਯਾ	ਮਲੀਨ
ਆਸਤਿਕ	ਯਾ	ਨਾਸਤਿਕ
ਗੁਰਮੁਖ	ਯਾ	ਮਨਮੁਖ

ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਕੁਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਤਾਕੀਦੀ ਹੁਕਮ ਹੈ—

ਤੇ ਸਕਤ ਚੋਰ ਜਿਨਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ
ਮਨ ਤਿਨ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਭਿਟੀਐ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੦)

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਦੁਸਟਾ ਕਾ ਵਾਸਾ ॥
ਭਉਦੇ ਫਿਰਹਿ ਬਹੁ ਮੋਹ ਪਿਆਸਾ ॥

ਕੁਸੰਗਤਿ ਬਹਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖੋ ਦੁਖੁ ਕਮਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੬੯)

ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੦੨)

ਕਬੀਰ ਮਾਰੀ ਮਰਉ ਕੁਸੰਗ ਕੀ ਕੇਲੇ ਨਿਕਟਿ ਜੁ ਬੇਰਿ ॥
ਉਹ ਝੂਲੈ ਉਹ ਚੀਰੀਐ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਹੋਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੯)

ਕਬੀਰ ਸਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੂਰਹਿ ਜਾਈਐ ਭਾਗਿ ॥
ਬਾਸਨੁ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਕਛੁ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੭੧)

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉੱਤਮ ਦੈਵੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ –
ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਕਰਹੁ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਸਦਾ ਕਲਿਆਣ ਫਿਰਿ ਦੁਖੁ ਨ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੯੬)

ਜੀਤਿ ਜਨਮੁ ਇਹੁ ਰਤਨੁ ਅਮੋਲਕੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜਪਿ ਇਕ ਖਿਨਾ ॥
(ਪੰਨਾ-੨੧੦)

ਮਹਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਾਧ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥
ਜਿਸ ਭੇਟਤ ਲਾਗੈ ਪ੍ਰਭ ਰੰਗੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯੩)

ਨਾਨਕ ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਛੈ ਛੁਕਟੀ ॥
(ਪੰਨਾ-੫੨੮)

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ ਘਾਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੧੭)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਤੁਚੀ ਭੀ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸੋਹਣੇ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ‘ਪੀਤ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਚਾਉ’ ਦੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਨੀਵੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਜਾਂ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਖੇਲ ਕਠਿਨ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਜਾਣਿਆ, ਕਮਾਇਆ ਅਤੇ ਮਾਣਿਆ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਉਪਜਿਆ ਹੈ, ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਬਮ ਦੇਸ ਵਿਚ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਸੂਬਲ ਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਸੂਬਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਬਮ 'ਕਵਾਉ' ਜਾਂ 'ਹੁਕਮ' ਉਪਜਿਆਂ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੂਬਲ ਸਿਸਟੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ, ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਅਥਵਾ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ, ਸੰਕਲਪ-ਵਿਕਲਪ ਬੜੇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਾਡੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ (intensity) ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਧਦੀ-ਘਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਮਨ ਬਾਹਰੋਂ ਉਦਾਲੇ ਪੁਦਾਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ (environment) ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਡੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ —

ਸ਼ਕ	
ਸਾੜਾ	
ਈਰਖਾ	
ਦਵੈਤ	
ਨਫਰਤ	
ਨਿੰਦਾ	
ਝੂਠ	
ਬਈਮਾਨੀ	
ਖਦਗਰਜੀ	
ਧੜੇ ਬਾਜੀ	
ਵੈਰ	
ਵਿਰੋਧ	
ਟਾਕਰਾ	
ਲੜਾਈਆਂ	
ਬਦਲਾ	
ਕਾਮ	
ਕੌਧ	
ਲੋਭ	
ਮੋਹ	
ਹੰਕਾਰ	

ਦੀ ਕੁਸੰਗਤ ਤੇ ਛੂੰਘੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਕਸ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਕਸਾਂ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਚੜ੍ਹਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੰਗਤ ਚੰਗੀ-ਸੁਖਦਾਈ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਤੀਖਣ ਵਲਵਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਕਿਰਨਾਂ (powerful rays) ਦਾ ਛੂੰਘਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ, ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡਾ ਆਚਰਣ ਬਣਦਾ ਤੇ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਕਿਰਨਾਂ ਦਿਨ-ਰਾਤ, ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦੂਜੀਆਂ ਹੁੰਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਪਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਭਾਗ ਜਾਂ ਕਿਸਮ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਕਮਾਇਆਂ ਸੋ ਆਇਓ ਮਾਬੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੬੧)

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਛੂੰਘੇ ਤੀਖਣ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਇਕ ਸੁਖਮ ਤੱਤ ਅਤੇ ਸਥੂਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ —

ਸਾਬੀਆਂ
ਟੱਬਰਾਂ
ਗਵਾਂਢੀਆਂ
ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ
ਦੇਸ਼ਾਂ

ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਕੁਦਰਤ ਦਿਆਂ ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਉੱਤੇ ਭੀ ਸਾਡੇ ਤੀਖਣ ਚੰਗੇ ਯਾ ਮੰਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਅਤਿਅੰਤ ਸੁਖਮ-ਤੱਤ (Ether) ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤਿ ਸੁਖਮ ਅਤੇ ਤੀਖਣ ਕਿਰਨਾਂ (vibrations) ਸਾਰੇ ਪੁਲਾੜ (Ether) ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ 'ਵਾਤਾਵਰਨ' ਅਥਵਾ ਸਮੁੱਚੇ ਜਗਤ ਮਨ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ (computer) ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਕੇ (record) ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਦਰਜੇ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਖਾਸ ਦਰਜੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਦਰਜ ਹੋ ਕੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਸੁਖਮ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਅਸਰ (cumulative effect) 'ਰੰਗਤ' ਜਾਂ 'ਹਵਾੜ' ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਅਛੋਪ ਹੀ ਪੁਲਾੜ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਉੱਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ 'ਗੰਧਲਾ' ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲੱਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਖਲਕਤ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ-ਮਾੜਾ ‘ਅਸਰ’ ਪੁਲਾੜ ਦੇ ਸੂਖਮ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਦਰਜੇ ਉੱਤੇ ਖਿਨ-ਖਿਨ, ਪਲ-ਪਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ‘ਸੰਸਾਰੀ ਵਾਤਾਵਰਨ’ ਰਾਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਦਰਜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੩)

ਫੇਰ ਪੁਲਾੜ ਦੇ ਸੂਖਮ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਅਤੇ ਗੰਧਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੁਲਾੜ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਖਾਸ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤਾਕਤਵਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਹੋ ਹੀ ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਖਿਆਲ ਮੁੜ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੇ (vicious circle) ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਿਕਲਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਨ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਉੱਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਲਕਤ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਅਸਰ, ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰਾਹੀਂ ਪਰਤ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (Boomerang)।

ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਖੁਦ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ-ਮਾੜੀ ‘ਹਵਾੜ੍ਹ’ (ecology) ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਤਯੁਗ ਵਿਚ ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸੋਹਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਸੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ —

ਦਇਆ

ਧਰਮ

ਸਤ

ਸੰਤੋਖ

ਧੀਰਜ

ਖਿਮਾ

ਨਿਮਰਤਾ

ਅਨੰਦ

ਸੁਖ

ਸ਼ਾਤੀ

ਮੈਡ੍ਰੀ-ਭਾਵ

ਸੇਵਾ-ਭਾਵ

ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ

ਪੇਮ

ਚਾਊ

ਆਦਿ, ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਵਾ ਸੀ।

ਊਸ ਦੇ ਉਲਟ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਘੋਰ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਭੀ ਅਤਿਅੰਤ ਮਲੀਨ ਅਤੇ ਝਤਰਨਾਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਘੋਰ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਾਡੇ ਹੀ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਤੀਖਣਤਾ ਅਤੇ ਤੀਬਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਹੀ ਸਮੁੱਚਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਤੇ ਰਾਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ —

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ ॥

ਕੂੜ੍ਹ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੫)

ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਅੰਧਿਆਰੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੦)

ਕਲਿਜੁਗ ਰਥੁ ਅਗਨਿ ਕਾ ਕੂੜ੍ਹ ਅਗੈ ਰਥਵਾਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੦)

ਬਾਬਾ ਦੇਖੈ ਧਿਆਨ ਧਰਿ ਜਲਤੀ ਸਭਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਿਸਿ ਆਈ।

ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੁ ਗੁਬਾਰ ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਕਰਦੀ ਸੁਣੀ ਲੁਕਾਈ। (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧/੨੪)

ਇਹਨਾਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਉਭਰਦੀਆਂ ਹਨ —

ਈਰਖਾ

ਦਵੈਤ

ਸਾੜਾ

ਕੁਰਸ਼ਨਾਂ

ਕਾਮ

ਕ੍ਰੋਧ

ਲੋਭ

ਮੋਹ

ਹੰਕਾਰ

ਆਦਿ, ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਗਾਂ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਮੱਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ, “ਗੁੱਝੀ ਭਾਗਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰ” (ਪੰਨਾ-੬੭੩) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੁੱਝੀ ਅੱਗ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ‘ਆਤਸ਼ ਦੁਨੀਆਂ’ ਅਥਵਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਂਬੜ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨੀਵੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਦਰ-ਕੀਮਤ ਘਟ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੁੱਝੀ ਮਾਇਕੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਅਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਜੀਅੜਾ ਅਗਨਿ ਬਰਾਬਰਿ ਤਪੈ ਭੀਤਰਿ ਵਰੈ ਕਾਤੀ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੫੯)

ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਛਿਠੁ ਮੈ ਹਉਮੈ ਦੂਜੈ ਭਾਏ ॥   (ਪੰਨਾ-੬੫੧)

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੁਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੩੩)

ਪਾਪੀ ਕਾ ਘਰੁ ਅਗਨੇ ਮਾਹਿ ॥

ਜਲਤ ਰਹੈ ਮਿਟਵੈ ਕਬ ਨਾਹਿ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੧੬੫)

ਅੰਤਰਿ ਕੋਧੁ ਅੰਹਕਾਰੁ ਹੈ ਅਨਦਿਨੁ ਜਲੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੪੧੫)

ਅਜ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਕਲੁ ਸਾਡੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਭੈੜੀ ਤੇ ਨਿੱਘਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਅਸੁਰੀ ਖਿਆਲੀ ਤੇ ਰੁਚੀਆਂ ਮੈਨੀਆਂ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸਾਨੂੰ ਪੌਂਹਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਉੱਚੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬਹੁਸੰਮਤੀ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ‘ਦੁੱਭਰ’ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਕਲਜੁਗੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਕਠਿਨ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ—

ਈਰਥਾ

ਦਵੈਤ

ਨਫਰਤ

ਸਾੜਾ

ਸ਼ਕ

ਅਸ਼ਾਂਤੀ
 ਬੇ-ਵਿਸਾਹੀ
 ਖਿਚੋਤਾਣ
 ਖੁਦ-ਗਰਜ਼ੀ
 ਧੋਖਾ
 ਬੇਈਮਾਨੀ
 ਮਿਲਾਵਟ
 ਭਿ੍ਨਸ਼ਟਾਚਾਰ
 ਧੱਕੇ-ਸ਼ਾਹੀ
 ਖੋਹਾ-ਖਾਹੀ
 ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ
 ਠੱਗੀ-ਠੱਗੀ
 ਰਿਸ਼ਵਤ-ਖੋਗੀ
 ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ
 ਲੜਾਈਆਂ
 ਝਗੜੇ
 ਜੁਲਮ

ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਰਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹ ਸਾਡੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ 'ਮਾਇਕੀ ਗੁੱਸੀ ਅੱਗ' ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ, ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਾਡੇ ਤਨ-ਮਨ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੋਈ ਸਾਡੇ —

ਪਰਿਵਾਰਾਂ
 ਗੁਆਂਢੀਆਂ
 ਮੁਹੱਲਿਆਂ
 ਪਿੰਡਾਂ
 ਸ਼ਹਿਰਾਂ
 ਦੇਸ਼ਾਂ

ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਂਬੜ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੀਬਰ 'ਜ਼ਹਿਰੀ ਕਿਰਨਾਂ' (intense vicious rays) ਦੁਆਰਾ, ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮਿੰਡ ਤੇ ਵੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਾਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਲੜਾਈਆਂ ਤੇ ਸਾਹਿਰਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ, ਝਗੜੇ, ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ, ਜੁਲਮ ਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ 'ਰੋਲ ਘੱਚੇਲੇ' ਤੇ ਭੜਕੂ

ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਖਿਆਲ ਹੀ ਹਨ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਅਤੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਗਿਲਾਨੀ ਭਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸੁਖਮ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਅਸਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ, ਇੰਨਾ ਛੂੰਘਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਹੀ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਾਰਨ —

ਨਵੀਨ ਸੱਭਿਅਤਾ
ਆਪੁਨਿਕਤਾ
ਵਿਦਵਤਾ
ਫਿਲਾਸਫੀ
ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ
ਸੁਖ
ਐਸ
ਮਨੋਰੰਜਨ
ਰਸ-ਕਸ

ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ, ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਬਲ, ਬੀਮਾਰ, ਅਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਜਾਂ ਭਰਮ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਜੂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗਲਤ, ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਜਾਂ ਸੰਕਲਪ (vicious thoughts) ਸੌਚਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਗਲਤ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਤਲੱਖ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਆ ਸੋ ਸੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥   (ਪੰਨਾ-੪੩੩)

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੩੪)

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ, ਆਪਣਾ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ—

ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲ
ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ
ਮਲੀਨ ਕਰਮ
ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ

ਅਥਵਾ 'ਪਾਪ' ਹੀ ਸਾਡੇ ਪੇਸ਼ ਆ ਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

“ਪਾਪੀ ਕੇ ਮਾਰਨੇ ਕੋ ਪਾਪ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਹੈ।”

ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਅਟੱਲ ਅਸੂਲ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸ਼ਬਦੀ ਗਲਤ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤੀਬਰ ਕਿਰਨਾਂ ਵੱਧਦੀਆਂ-ਵੱਧਦੀਆਂ ਅਤਿਅੰਤ ਤੀਬਣ ਹੋ ਕੇ ਪੁਲਾੜ ਦੇ ਸੂਖਮ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਕਾਇਨਾਤ ਨੂੰ ਭੀ ਗੰਦਾ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੋਗ-ਰੋਸ਼ੇ, ਤਾਣੇ-ਪੇਟੇ ਵਿਚ ਗਿਲਾੜੀ ਭਰਪੂਰ (saturate) ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਮੱਚਦੇ, ਰਿੱਝਦੇ-ਰਿੱਝਦੇ ਜਦ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਛੁੱਟ ਕੇ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਅੰਦਰਲੀ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ‘ਗੁੱਸੀ ਅੱਗ’ ਵੱਧ-ਵੱਧ ਕੇ, ਰਿੱਝ-ਰਿੱਝ ਕੇ ਗੱਜਦੀ ਤੇ ਫਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਤੇ-ਕਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹ ਸਾਡਾ ਅੰਦਰਲਾ ‘ਅਗਨ ਰੂਪ ਲਾਵਾ’ ਉੱਛਲ ਕੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲਾ ਜਵਾਲਾਮੂਖੀ ਛੁੱਟ ਕੇ ਸਮੂਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਅਥਵਾ ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗਿਲਾਨੀ ਦੀ ਬਾਬਤ ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲੀ ‘ਜੀਵਨ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ’ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ ਇਸ ਗਿਲਾਨੀ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਜਾਂ ਸੇਧ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਇਜ਼-ਨਾਜਾਇਜ਼ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਨੀਵੇਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਇਸ ਗਿਲਾਨੀ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਰੋਗ’ ਵਧ ਕੇ, ਇਤਨੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਿ ਤਪਦਿਕ ਵਾਂਗ, ਇਹ ‘ਰੋਗ’ ਸਾਡੇ ਤਨ, ਮਨ, ਬੁੱਧੀ, ਅਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਧੱਸ-ਵੱਸ-ਰਸ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਤਾ-ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਰ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ‘ਮੌਹਲਕ’ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਦ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਇਤਨਾ ਛੂੰਘਾ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਕੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਤਪਦਿਕ’ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੀਰਘ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ, ਗਲੀਆਂ, ਮੁਹੱਲਿਆਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਦੇ ਗੰਧਲੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਦੀ ਬਾਬਤ ਤਾਂ ਬੜੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲ-ਦੁਹਾਈ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ

ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ, ਬੇ-ਖਬਰ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਤੇ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪੂਰ੍ਵ ਸਹੇਲੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਤਾਂ ਅਗਲਿਆਂ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਭੀ, ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿੰਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਹੀ ਗਿਲਾਨੀ ਭਰਪੁਰ ਹੋ ਕੇ ਉੱਛਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਘਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਜੋ ਅਸ਼ਾਂਤੀ, ਖੁਦਗਰਜੀ, ਹਉਮੈ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਘਿਰਨਾ, ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜੇ, ਅੱਤਿਆਚਾਰ, ਜੁਲਮ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕਾਰਣ ਜਾਂ 'ਬੀਜ' ਸਾਡੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਅਸਰ ਜਾਂ 'ਰੰਗਤ' ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰੱਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਸ਼ ਬੰਦੇ ਲਈ ਸਵਰਗ ਰੂਪੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ-ਆਰਾਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨੀਵੋਂ ਖਿਆਲ, ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦੀ ਗੁੱਝੀ ਅੱਗ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਵਰਗ-ਰੂਪੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਨਰਕ-ਰੂਪੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ ਆਪ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਨਰਕ ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦੁਖੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਕਬੀਰ ਦੀਨੁ ਗਵਾਇਆ ਦੁਨੀ ਸਿਉ ਦੁਨੀ ਨ ਚਾਲੀ ਸਾਬਿ ॥

ਪਾਇ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਿਆ ਗਾਫਲਿ ਅਪੁਨੈ ਹਾਬਿ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੩੯੮)

ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਾਡੀ ਏਸ ਅੰਦਰਲੀ ਗੁੱਝੀ ਅੱਗ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ —

“ਸੰਸਾਰ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਗ ਦੇ ਸੋਅਲੇ ਉੱਠ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਈਂ ਨੇ ਪਦਾਰਥ ਵਲੋਂ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਈਰਖਾ, ਦ੍ਰੈਤ, ਗਿਣਤੀ, ਹਿਸਾਬ, ਸ਼ੰਕੇ ਆਦਿ ਅੰਦਰ ਦੇ ਭਾਂਬੜਾਂ ਨਾਲ ਜਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੇ-ਯਕੀਨੀ, ਬੇ-ਸਿਦਕੀ ਦੀ ਪਾਮਰਤਾ ਰੂਹ ਨੂੰ ਚਿਪਟੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੜ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਖੜ ਕੇ, ਬਾਹਰ ਆ ਸੁੱਕ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਾਲਣ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਰੇਸ਼ਮ ਤਨ ਤੇ ਖੜਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਖੜਾਕ ਸੁੱਕੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਹੜੇ ‘ਅੰਨ’, ‘ਬਸਤਰ’ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ, ਤ੍ਰੇਹ, ਨੰਗਾਪਨ, ਦਰਿੱਦ੍ਰਤਾ, ਰੋਗ ਕਸ਼ਟ ਆਦਿ ਸਤਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ ਦੀਆਂ ਮਾਰਾਂ ਨੇ ਲੱਕ ਤੌੜ ਸੁੱਟੇ

ਹਨ, ਮਨ ਟੁੱਟੇ ਪਏ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਤੱਤਾ, ਜਿਸਮ ਤੱਤਾ, ਜੀਵਨ ਤੱਤਾ, ਜੀਵਨ ਖੇਤਰ ਤੱਤਾ, ਬਾਹਰੂਖੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਤੱਤੀਆਂ, ਕਾਮ ਤੱਤਾ ਅੱਗ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੱਤਾ ਅੱਗ, ਭੁੱਖ ਤੱਤੀ ਅੱਗ, ਅਮੀਰੀ ਨਿਰਾ ਭਾਂਬੜ, ਗਰੀਬੀ ਤੱਤੀ, ਮਨ ਤੱਤਾ, ਚਿੱਤ ਤੱਤਾ, ਮਨਮੁਖ ਟੁੱਟਿਆਂ ਸੁੱਕਿਆਂ ਦਾ 'ਪਿਆਰ' ਤੱਤਾ, ਹਾਇ! ਹਰ ਪਾਸੇ ਅੱਗ ਹੀ ਅੱਗ, ਅੰਦਰ ਵੀ ਅੱਗ, ਬਾਹਰ ਵੀ ਅੱਗ, ਦੀਨ ਵੀ ਅੱਗ, ਦੁਨਿਆਂ ਵੀ ਅੱਗ, ਇਸ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ! ਮਨ ਠੰਢਾ, ਚਿਤ ਠੰਢਾ, ਜੀਭ ਠੰਢੀ, ਦਿਲ ਠੰਢਾ, ਤਿਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ ਦਿਲ ਹਰਾ-ਭਰਾ, ਜੜਾਂ ਰੱਬ ਵਿਚ ਗੱਡੀਆਂ, ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਗੱਡੀਆਂ, ਬੇਮਲੂਮ ਗੱਡੀਆਂ, ਸੁਰਤ ਇਕ ਥਾਂ ਕੱਠੀ ਹੋਈ, ਲੂੰਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਗ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਭਗਤ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਬੱਸ, ਕੇਵਲ ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਠੰਢਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ 'ਖੁਨਕ ਨਾਮੁ ਖੁਦਾਇਆ', ਉਸ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਠੰਢ ਪਾਊਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚਾ ਸੁਖ ਪਾਊਂਦਾ ਹੈ, ਰੂਹ ਠੰਢੀ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਭਟਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਛੁੱਟ ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰੱਬ ਦੀ ਮੇਹਰ ਬਚਾਊਂਦੀ ਹੈ।

ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੧੯)

ਮਖਲੂਕ ਇਸ ਠੰਢ ਨੂੰ ਟੋਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਟੋਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜਾਮਾ ਘੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਜਦ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਯਾ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਊਂਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਛਿਨ ਦੇ ਛਿਨ ਲਈ, ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਠੰਢ ਦਾ ਝਾਂਵਲਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ — ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਫਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਛਿਨ ਲਈ, ਇਸੀ ਠੰਢ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਜਦ ਰੋਟੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਖ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸੀ ਸੁਖ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ। ਤਿ੍ਖਾਵੰਤ ਨੂੰ ਜਦ ਜਲ ਮਿਲੇ ਤਦ ਇਸਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਬਿਜਲਦੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੀਨ ਅਰ ਦੁਨੀਆਂ ਇਸ 'ਆਤਮ ਠੰਢ' ਨੂੰ ਟੋਲਦੇ ਹਨ, ਇਸ 'ਨਾਮ-ਖੁਨਕੀ' ਦੀ ਅਮਰ, ਅਮਿੱਟ, ਅਟੱਲ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਹਨ, ਇਹ ਲਾਲਸਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਵਿਚ ਹੈ, ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਠੰਢ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵੇ ? ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ, ਜਦ ਤੱਕ ਮਨ ਚਿਤ, ਬੁੱਧੀ, 'ਅੰਦਰ ਦੀ ਬਿਰਤੀ', ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹੋਣ, ਏਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹਨ। ਰੂਹ ਠੰਢੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸੋ ਚਿੱਤ ਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਵਾਲੋਂ ਬਗੀਕ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਂਗ ਪਤਲੀਆਂ ਸੂਖਮ ਜੜਾਂ, ਨਿਰੰਕਾਰ-ਕਰਤਾਰ ਅਕਾਲ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਗਡੀਜ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ, ਬਸਤਰ ਹਨ, ਹਥਿਆਰ ਹਨ, ਚਾਕਰ ਹਨ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਰੰਗ, ਦੁਖ ਦੀ ਅੱਗ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਬਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਬਹੁ ਕਰਕੇ ਸਭ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਚਾਇਆ ਭੜਥੂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਖ ਹੈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸ਼ਾਹ ਬਹਿਲੋਲ ਜੈਸੇ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਦੇ

ਹੱਥ ਦੀ 'ਛੋਹ' ਵਿਚ ਹੈ। ਉਹ ਠੰਢ ਪੈਂਦੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਤੱਤੇ ਥੰਮੁ ਨੂੰ ਜਾਫ਼ੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਠੰਢ ਵਿਚ ਸਿਦਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਕੀ ਸਿਦਕ ? ਕੀ ਈਮਾਨ ? ਸੋ ਸੰਸਾਰ ਜਲੰਦਾ, ਆਪਣੀ ਬਾਲੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਬੁਝਾਣ ਨੂੰ ਦੀਨਾਂ-ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਵੱਲ ਦੌੜਿਆ। ਏਹ ਉਥੇ ਵੀ ਜਾ ਸੜਦੇ ਹਨ, ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਜੋ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਗਿਆ ਉਥੇ ਹੋਰ ਵਧੀ, ਸਾੜ ਬੁਝੀ ਨਾ, ਠੰਢ ਪਈ ਨਾ, ਉਹ ਠੰਢ ਕਿਥੇ ਹੈ ? ਭਰਮਾਂ, ਵਹਿਮਾਂ, ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਫਸਾਦਾਂ, ਜੰਗਾਂ, ਧੜੇਬਾਜੀਆਂ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ, ਮਨ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਆਂ, ਮਨ ਅਤੇ ਅਸੂਲਾਂ, ਮਨ ਪਰਚਾਵਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਜਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਇੰਨਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਭੰਗੀਆਂ-ਪੋਸਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੋਕੀਂ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰੀਅਤਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਬਹੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਸੰਸਾਰ ਜਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਅੱਗ' — ਦਿਲਾਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਆਪਾ ਧਾਪੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, 'ਸ਼ੋਰ'-ਕੂੜ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਏਹ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਗਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਅੱਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੱਬ ਦਾ ਬੰਦਾ 'ਕੋਟਨ ਮੈ ਕੋਊ' ਠੰਢਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬੈਠ ਠੰਢਾ ਹੈ, ਅੱਗ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ, ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲਾਲ ਸ਼ੋਅਲਿਆਂ ਦਾ ਤਾਜ ਬਣਾ ਕੇ ਅੱਗ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਠੰਢੀ ਸੁਰਤ, ਅੰਦਰ ਆਪੇ ਵਿਚ ਕੱਠੀ ਹੋਈ ਸੁਰਤ, ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ! 'ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਵਿਚ ਗੱਲ ਮੁੱਕਦੀ ਹੈ'।

ਨਾਨਕ ਲੇਖੈ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰੁ ਹਉਮੈ ਝਖਣਾ ਝਾਖ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯੭)

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ, ਇਸ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੈਲਾਉ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਅੱਗ ਮਚਾ ਰੱਖੀ ਹੈ!

ਲੋਕ ਇਸ ਪਰਲੋ, ਕਿਆਮਤ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਅੰਤ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜਾਨਣ ਲਈ, ਬੜੇ ਉਤਾਵਲੇ ਹਨ ਤੇ ਪੁਛ ਗਿੱਛ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਜੋਤਸ਼ ਦੀ ਘੋਂਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੋਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ਹਨ ਤੇ ਗਲਤ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁੱਸੀ ਅੱਗ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਵਧਾਉਂਦੇ, ਮਘਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤੇ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਰਣ ਬਣ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਆਉਣ ਵਾਲੀ 'ਪਰਲੋ ਜਾਂ ਕਿਆਮਤ' ਦੇ ਵਰਤਣ ਦੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ। 'ਪਾਪੀ ਕੇ ਮਾਰਨੇ ਕੋ ਪਾਪ ਮਹਾਂਬਲੀ ਹੈ'।

500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਵਰਤਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ
ਇਹ ਤਾਜ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ—

ਅਬ ਕਲੂ ਆਇਓ ਰੇ ॥ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਬੋਵਹੁ ਬੋਵਹੁ ॥

ਅਨ ਰੂਤਿ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ॥ ਮਤੁ ਭਰਮਿ ਭੂਲਹੁ ਭੂਲਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੮੫)

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਜੋਤਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

‘ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੌ ਸੌ ਪਾਇਆ’ ਦੇ ਅਟੱਲ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ
ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਛਲ ‘ਤਬਾਹੀ’, ਅਵਸ਼ ਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਕਰਮਾਂ
ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੀਰ, ਪੈਰੰਬਰ, ਅੰਲੀਏ, ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ,
ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਆਏ ਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਖਲਕਤ ਨੂੰ ਉੱਤਮ
ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਭਰਮ
ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦੱਸਣ ਲਈ ਤੇ ਉੱਚੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ
ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਮ ਰਹੇ ਗਏ ਸੀ।

ਪਰ ਹੁਣ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ —

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ

ਨਫਰਤ

ਲੜਾਈ-ਝਗੜੇ

ਲਬ-ਲੋਭ

ਪਖੰਡ

ਹੰਕਾਰ

ਰਾਜਨੀਤੀ

ਦੀ ਮਾਇਕੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ! ਤਾਂ ਖਲਕਤ ਦਾ ਬਚਾਉ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਨੂੰ
ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਗ ਕੌਣ ਬੁਝਾਵੇ ?

ਬਾਹਰਿ ਕੀ ਅਗਨਿ ਜਯੋ ਬੁਝੈ ਜਲ ਸਰਿਤਾ ਕੈ

ਨਾਉ ਮੈ ਜਉ ਆਗ ਲਾਗੈ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬੁਝਾਈਐ ॥

ਬਾਹਰਿ ਸੈ ਭਾਗਿ ਓਟ ਲੀਜੀਅਤ ਕੋਟ ਗੜ

ਗੜ ਮੈ ਜੋ ਲੂਟ ਲੀਜੈ ਕਰੋ ਕਤ ਜਾਈਐ ॥

ਚੋਰਨ ਕੈ ਤ੍ਰਾਸ ਜਾਏ ਸਰਨ ਨਰਿੰਦ ਗਹੈ

ਮਾਰੈ ਮਹੀਪਤਿ ਜੀਉ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਚਾਈਐ ॥

ਮਾਇਆ ਡਰ ਡਰਪਤ ਹਾਰ ਗੁਰ ਦ੍ਰਾਰੇ ਜਾਵੈ

ਤਹਾਂ ਜੋ ਬਿਆਪੈ ਮਾਯਾ ਕਹਾਂ ਠਹਿਰਾਈਐ ॥ (ਕਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੫੪੪)

ਸਾਡੇ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਗਿਲਾਨੀ ਦੀ ਅਤਿ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਤਬਾਹੀ ਅਥਵਾ ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਕਿ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਇਆ, ਖਿਮਾ, ਰਸ, ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਆਤਮਿਕ ਕਿਰਨਾਂ (Divine Rays) ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਫੈਲ ਕੇ, ਸਾਡੀ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀਣ (neutral) ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਬਥਾਣੀ ਵਿਚ ਭੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਭੀ ਸੜਦੀ-ਬਲਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਇਉਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ —

ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਰਖਿ ਲੈ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥

ਜਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਉਰਰੈ ਤਿਤੈ ਲੈਰੁ ਉਬਾਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੫੩)

ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ, ਆਡੂ ਬਾਲੀ ਇਸ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਨੁਸਖੇ ਦੱਸੇ ਹਨ —

ਮਨ ਮੇਰੇ ਗਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਾ ਓਲਾ ॥

ਤੁਝੈ ਨ ਲਾਗੈ ਤਾਤਾ ਝੋਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੯)

ਏਹੁ ਜਗੁ ਜਲਤਾ ਦੇਖਿ ਕੈ ਭਜਿ ਪਏ ਹਰਿ ਸਰਣਾਈ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੨੧)

ਕਲਿ ਤਾਤੀ ਠਾਂਢਾ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥

ਸਿਮਰਿ ਦੁਨੀਆ ਖੁਨਕ ਨਾਮੁ ਖੁਦਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੯੧)

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਇਸ ‘ਅੰਦਰਲੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਅੱਗ’ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਾਵੇ ਨਾਲ ਸੜ ਤੇ ਤਬਾਹ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ।

‘ਪਾਪੀ ਕੇ ਮਾਰਨੇ ਕੋ ਪਾਪ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਹੈ’।

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096